

Tweede leven voor Japanse hulst

Groot geslacht met meer dan 400 natuurlijke soorten

Vroeger was *Ilex crenata* (Japanse hulst) gewoon een van de planten die in vakken of (blok) hagen werden geplant. Maar sinds de komst van de buxusmot en *Calonectria* (voorheen *Cylindrocladium*) geldt Japanse hulst als één van de belangrijkste *Buxus*-vervangers. Sterker nog, de meeste *I. crenata* worden nu voor dit doel gebruikt. Maar laten we de oorspronkelijke toepassing van deze karakteristieke planten vooral niet vergeten.

Auteur: Ronald Houtman

Familiebanden

Ilex is het enige geslacht van de aparte familie *Aquifoliaceae*. Het is een groot geslacht, dat meer dan 400 natuurlijke soorten omvat. Daarnaast zijn er nog talloze hybriden en cultivars, waardoor het totale aantal verschil-

lende *Ilex* op meer dan 1.000 komt. De meeste soorten komen voor in Noord-Amerika en in de tropische en gematigde streken van Azië. Ook in Afrika en Zuid-Amerika komen *Ilex*-soorten voor. In Europa komen van nature slechts twee soorten voor: *Ilex aquifolium* en *I. perado* (op Madeira en de Canarische Eilanden). Ook de hybride tussen deze twee soorten, *I. xaltacrenensis*, komt in het wild voor.

De veelzijdigheid van *Ilex* begint al bij het uiterlijk; ze zijn zowel bladverliezend als wintergroen. Het formaat varieert van laag groeiende struikjes tot middelgrote bomen. Alle *Ilex* hebben een verspreide bladstand en zijn, op enkele uitzonderingen na, tweehuizig. Mannelijke en vrouwelijke bloemen verschijnen dus op verschillende planten. Dus ook de vruchten, die een belangrijke sierwaarde vormen, verschijnen alleen aan vrouwelijke planten. Bij *I. crenata* hebben de vruchten wat minder sierwaarde en zijn ze dus van minder groot belang.

Ilex crenata

Uiteraard is de gewone of scherpe hulst, *I. aquifolium*, de bekendste soort. Maar *I. crenata* is, samen met *I. verticillata* en *I. xmeserveae*, eveneens algemeen bekend. De Nederlandse naam Japanse hulst verwijst uiteraard naar het natuurlijk verspreidingsgebied in Japan. Maar ook in Korea, Sachalin, Taiwan, het westen van China en op de Filipijnen komt *I. crenata* voor. Het is een zeer variabele soort, waarbij het formaat van de planten uiteenloopt van zeer lage struiken tot kleine bomen van meer dan 4 m hoog. De wintergroene bladeren zijn eveneens variabel en tussen 1 en 3 cm lang en 0,5 en 1,5 cm breed. Ze zijn dof tot glanzend donkergroen. De bladranden zijn fijn getand-gezaagd tot gaafrandig. Gewoonlijk zijn de bladeren plat, maar meerdere cultivars hebben bolvormige bladeren. De onopvallende groenwitte tot crèmekleurige bloemen kunnen bij vrouwelijke planten worden gevolgd door kleine zwarte steenvruchten, die we in de praktijk altijd besen noemen. Bij enkele cultivars zijn ze echter (licht)geel.

Ilex crenata 'Convexa'

ACHTERGROND

omstandigheden kan bladplekkenziekte ontstaan.

De geelbladige variant, 'Golden Gem', heeft dezelfde groeiwijze als 'Convexa'. De bladeren zijn heldergeel en iets minder bolvormig dan bij 'Convexa'. Toch is de verwantschap met 'Convexa' duidelijk zichtbaar.

Niet op 'Convexa' lijkend, maar ook geelbladig, is 'Golden Rock'. Deze goed vertakkende plant heeft een breed opgaande groei en groeit sterker dan 'Convexa' en 'Golden Gem'. De bladeren zijn vlak tot zeer licht bolvormig. In het voorjaar zijn ze heldergeel; 's zomers kleuren ze groengeel. Juist omdat ze meer groen kleuren, is het blad van 'Golden Rock' niet erg gevoelig voor zonverbranding – iets wat bij 'Golden Gem' nog weleens gebeurt.

Bontbladig

Niet iedereen vindt bontbladige planten mooi, maar nog minder mensen vinden bontbladige *I. crenata* mooi. De planten hebben vaak een wat rommelige uitstraling. Er zijn verschillende bontbladige cultivars, waarvan 'Luteovariegata' en 'Shiro-fukurin' de twee bekendste zijn. Beide cultivars komen oorspronkelijk uit Japan. De oudste, 'Luteovariegata', was al bekend in Japan ten tijde van de introductie van *I. crenata* in Europa. Sterker nog, Maximowicz introduceerde deze bontbladige cultivar tegelijk met de groenbladige soort. Het is een breed opgaande plant met relatief smalle blaadjes. Deze zijn donkergroen en onregelmatig lichtgeel tot geel gevlekt tot helemaal (licht)geel gekleurd. 'Variegata' (syn.: 'Aureovariegata'), die ook af en toe kan worden aangetroffen, lijkt vrij sterk op 'Luteovariegata' en heeft ook geelbonte blaadjes.

'Shiro-fukurin' geeft als plant een veel gelijkmatiger beeld. Dit komt doordat de bladeren steeds wit gerand zijn. *Shiro* betekent dan ook

Uiteraard is de gewone of scherpe hulst, *I. aquifolium*, de bekendste soort

Oppervlakkig lijkt *I. crenata* wat op *Buxus sempervirens*. Het belangrijkste verschil tussen deze twee wintergroene heesters is dat de bladeren bij *Buxus* steeds tegenover elkaar langs de twijgen staan en bij *Ilex* steeds verspreid.

De Zweed Carl Peter Thunberg, in dienst van de VOC op het Japanse eiland Deshima, benaamde *I. crenata* in 1784. Het duurde vervolgens 80 jaar voordat de Rus Carl Maximowicz de soort in 1864 in Rusland in cultuur introduceerde, waarna de plant in geheel Europa door kwekers werd opgepakt. Ten tijde van de eerste collectie door Thunberg werden in Japan al verschillende variëteiten van *I. crenata* gekweekt. Verschillende hiervan kregen later cultivarnamen.

Vreemd genoeg vond de eerste introductie van *I. crenata* in de Verenigde Staten pas in 1900 plaats. Pas na een grootschalige promotie- en distributiecampaagne van het Arnold Arboretum in 1930 werd de plant breed opgepakt door Amerikaanse kwekers. Inmiddels geldt *I. cre-*

nata als een zeer belangrijke tuinplant in de Verenigde Staten en zijn er veel nieuwe cultivars geïntroduceerd.

'Convexa'

De van oudsher bekendste cultivar is 'Convexa'. Deze vrouwelijke cultivar werd in het begin van de 20e eeuw, rond 1900, in Japan geïntroduceerd. In 1919 werd deze populaire cultivar vanuit het Amerikaanse Arnold Arboretum in Europese en Amerikaanse kwekerijen geïntroduceerd. Kenmerkend voor 'Convexa' zijn de glanzend donkergroene, bolvormige blaadjes. 'Convexa' betekent dan ook 'bolvormig'. Het is een bolvormige plant met een breed opgaande groeiwijze. De plant vertakt niet extreem sterk, waardoor een iets opener groei ontstaat dan bij andere cultivars. Het is een bijzonder sterke en goede cultivar; veel andere cultivars zijn ontstaan als zaailing van of uit kruisingen met 'Convexa'.

Deze cultivar heeft een voorkeur voor een droge, goed drainerende bodem. Onder natte

Ilex crenata
'Shiro-fukurin'

Ilex crenata 'Golden Gem'

Ilex crenata 'Blondie'

'wit' en *fukurin* betekent 'met bontbladige rand'. De plant groeit ietwat onregelmatig breed opgaand en de donkergroene bladeren hebben steeds smalle witte randen. Soms zijn bladeren voor de helft of geheel wit.

Laagblijvend

Verschillende cultivars zijn geselecteerd omdat ze laag en soms breed groeien. Dit zijn dus cultivars met eenzelfde groeiwijze als of naar verhouding bredere groeiwijze dan 'Convexa'. Een cultivar met een iets compactere groei is 'Glory Gem'. Maar de plant groeit goed genoeg om als haag te worden toegepast of in diverse vormen te worden gesnoeid. In vergelijking met andere cultivars heeft 'Glory Gem' een iets grotere tolerantie voor verschillende vochtigheidsgraden, maar ook hier is een gevoeligheid voor schimmelaantasting bij te lang in te natte grond staan. Dit uit zich in sommige gevallen in taksterfte.

'Helleri', een Amerikaanse cultivar uit 1934, is een zeer lage, breed groeiende cultivar. De bladeren zijn opvallend donkergroen. Vanwege de bijna dwergachtige groei is de plant ongeschikt om (als haag) te worden gesnoeid. Het is eerder een plant om in groepen toe te passen. Ook 'Green Lustre' is een langzaam groeiende, lage en brede cultivar. De plant is zeer uniform en daardoor gemakkelijk in een bepaalde vorm te houden, indien gewenst.

Ook 'Stokes' is een dwergvorm die met enige regelmaat wordt gekweekt. Deze mannelijke cultivar heeft een iets meer opgaande groeiwijze en kleine, middengroene blaadjes.

Slank opgaand

Er zijn twee slank opgaande cultivars. De oudste, 'Fastigiata', heeft een dichte, zuilvormige groeiwijze. De blaadjes zijn iets glanzend donkergroen. Het is één van de cultivars die al in Japan bekend waren ten tijde van de introductie van *I. crenata* in Europa en de Verenigde Staten.

Modernier is 'Carolina Upright', wederom een cultivar uit de Verenigde Staten, waar hij in de jaren 70 van de vorige eeuw werd benaamd. Het is een sterke, gezonde cultivar met een slank opgaande groeiwijze, iets breder dan 'Fastigiata'. Dit maakt 'Carolina Upright' wat geschikter om als haag toe te passen dan de strakkere zuilvorm van 'Fastigiata', die dan weer beter in kleine groepen of als solitair tot zijn recht komt.

Buxus-vertalers

Het is een wat beladen term, *Buxus*-vertalers, maar feit is nu eenmaal dat verschillende cultivars van *I. crenata* goed kunnen dienen als vertaler van *Buxus*, nu deze in meer of mindere mate onder verschillende aantastingen gebukt gaat. De Belgische kwekerij Oprins had rond de

eeuwwisseling al door dat er alternatieven voor *Buxus* gewenst waren. Na selectie werd in 2000 'Blondie' geïntroduceerd. De plant groeit sterk en duidelijk opgaand. De bladeren zijn middengroen, terwijl het jonge loof opvallend lichtgroen is, waarnaar de cultivarnaam 'Blondie' dan ook verwijst. Ook is het blad wat smaller en langwerpiger dan bij andere *I. crenata*. 'Blondie' heeft de neiging om wat ongelijk te groeien, waardoor regelmatige snoei nodig is. De plant is zeer gezond en geschikt voor gebruik als middelhoge haag.

Als verbetering van 'Blondie' introduceerde dezelfde kwekerij in 2007 'Icoprins11' (Dark green). Deze cultivar heeft wel het typische blad dat op dat van *Buxus* lijkt, in tegenstelling tot 'Blondie'. Het is een goede cultivar met een eenzelfde gezondheid en groeierkte als 'Blondie' en dezelfde toepassingsmogelijkheden.

Plantipp BV heeft drie cultivars geïntroduceerd die als *Buxus*-vertaler gebruikt kunnen worden. Alle drie zijn ze veredeld door André van Nijnatten uit Zundert. 'Annys5' wordt onder de merknamen Luxus Globe en Luxus Hedge op de markt gebracht. Als Luxus Globe is de plant bolvormig gekweekt en leent hij zich om als bol of wolk toegepast te worden. Voor lage haagjes kan beter Luxus Hedge worden gekozen. 'Annys5' heeft relatief slank, iets glanzend don-

kergroen blad. 'Annys4' (Spire) heeft een duidelijk meer opgaande groeiwijze die uiteindelijk een piramidale habitus vormt. Deze cultivar is daarom geschikter voor iets hogere haagjes.

Hoewel de handelsnaam van 'Annys99', Strong Caroline, verwantschap met 'Carolina Upright' lijkt te suggereren, groeit deze plant duidelijk anders. 'Annys99 (Strong Caroline) is een duidelijk breder dan hoog groeiende plant met glanzende, middengroene blaadjes. De plant vertakt goed en leent zich prima voor (blok) hagen en plantgroepen.

Ook Van Vliet New Plants BV introduceerde een aantal cultivars die als *Buxus*-vervanger kunnen dienen. 'Glorie Dwarf' ontstond als mutant in 'Glory Gem'. Is 'Glory Gem' een behoorlijk forse cultivar die gemakkelijk meer dan 1,5 m hoog kan worden, 'Glorie Dwarf' is juist een compacte, vrijwel bolvormig groeiende cultivar. Wel heeft 'Glorie Dwarf' dezelfde glanzend donkergroene blaadjes, wat de plant zeer geschikt maakt om als bolvorm te worden toegepast. Wel sterker groeiend zijn 'Land Green' en 'Samurai'. Beide planten groeien van nature uit tot piramidale struiken van ruim 1 m hoog. Ze lenen zich dus uitstekend voor middelhoge hagen. 'Samurai' is de sterkst groeiende van deze twee. Deze cultivar heeft ook de donkerst groene blaadjes. De blaadjes zijn relatief klein, wat de plant een mooie structuur geeft. Net als 'Annys99' groeit ook 'Shogun' breder dan hoog en heeft de plant een dichte vertakking. De jonge scheuten lopen iets bronskleurig uit, wat een leuk effect geeft, korte tijd in het voorjaar.

En ten slotte bracht ook Breederplants vof een interessante cultivar op de markt met hetzelfde doel: 'Jolex1' (Green Diamond). Oppervlakkig lijkt deze op 'Convexa', maar de bladeren zijn iets minder bolvormig en de plant is dichter vertakt. Hierdoor is 'Jolex1' (Green Diamond) zowel geschikt om als haagje te worden gesnoeid als in bolvorm.

Toepassingen

Over de toepassing van *I. crenata* is hierboven al veel geschreven. Afhankelijk van de cultivar lenen de planten zich uitstekend als bolvorm, lage of middelhoge haag of als solitair en in kleine plantgroepen. Met name de wat bredere, struikvormige vormen zijn uiteraard ook uitstekend toe te passen in plantvakken. De sierwaarde is relatief laag, omdat de planten niet mooi bloeien en ook geen opvallende vruchten

Ilex crenata 'Golden Rock'

produceren. De gebruikswaarde is daarentegen erg hoog. Niet alleen in de openbare ruimte en in parken, maar ook in particuliere tuinen kan *I. crenata* zeer goed worden toegepast. De functionaliteit past ook daar, vooral omdat er ook een aantal meer bescheiden groeiende cultivars is. Zelfs voor de bontbladige cultivars is er een toepassing, zij het beperkt tot particuliere tuinen. Mits juist toegepast, kunnen ook deze planten blikvangers zijn. Maar je moet er wel van houden, want ze behoren niet tot de mooiste bontbladige planten.

Voor hagen kunnen het beste de wat slanker opgaand groeiende cultivars worden gebruikt. Ook voor aanplant in kleine groepen of als solitair kunnen deze het beste worden gebruikt. Voor toepassing als blokhaag zijn juist de wat breder groeiende planten geschikter. Dit geldt ook als *I. crenata* in plantvakken wordt gebruikt.

Bodem, ziekten en plagen

Ilex crenata kan zeer goed worden gesnoeid, wat ook de populariteit als *Buxus*-vervanger heeft vergroot. De planten groeien het beste op humusrijke, goed gedraineerde grond. Als de grond te zwaar of te kalkrijk is, zullen de planten meer stress hebben, waardoor ziekten en plagen gemakkelijker toeslaan. Er zijn verschillende aantastingen waarvoor *I. crenata* in meer of meerdere mate gevoelig is. Vooral als de planten te lang te nat staan, kunnen ze door verschillende schimmels worden aangetast, waardoor taksterfte kan voorkomen. Goede drainage is dus belangrijk. Ook een aantal insecten kan de planten beschadigen.

Diverse soorten luis kunnen – soms ernstige – schade veroorzaken. Met name schild- en wolluis zijn berucht. Helaas zijn deze insecten zeer hardnekkig en alleen met chemische middelen afdoende te bestrijden. Een gevolg van luis is de zwarte sterroetdauwschimmel die op de door de luizen afgescheiden honingdauw groeit. Deze schimmel vormt een zwart laagje op het blad. Dit is niet alleen ontsierend, het vermindert de fotosynthese ook, waardoor groeiremming optreedt, wat weer zorgt voor meer verzwakking etc. Een andere bekende aantasting is spint, wat helaas ook alleen chemisch te bestrijden is.

Zorgen voor de juiste groeiomstandigheden is bij *I. crenata* erg belangrijk om kwalitatief goede aanplant te behouden. Voldoe hieraan en *Ilex crenata* zal het waarmaken!

Niet iedereen vindt bontbladige planten mooi, maar nog minder mensen vinden bontbladige *I. crenata* mooi

BE SOCIAL
Scan, lees & deel!